

การปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในแฟลตกรมภูเรศน์

The adjustment of living space by the urban poor in Phutharet flat

อัมพิกา อัมลอย¹
Aumpika Amloy¹

Received: 2021-04-01

Revised: 2021-09-11

Accepted: 2021-09-23

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในแฟลตกรมภูเรศน์ ซึ่งมีคนจนเมืองหลายกลุ่มชาติพันธุ์เช่าห้องพักอาศัยแบบรายเดือนอยู่ในอาคารพักอาศัยรวมแห่งนี้ ทำให้เกิดคำถามว่า ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนแต่ละกลุ่มมีความเหมือนและความต่างอย่างไร รวมทั้งมีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้อง สมมติฐานการวิจัย คือ เมื่อกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกันมาอยู่อาศัยในห้องเช่าที่มีขนาดเท่ากัน ย่อมส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของพวกเขา มีทั้งความเหมือนและความต่าง บทความนี้เป็นงานวิจัยภาคสนาม ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยการกำหนดคุณลักษณะขึ้น เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการคัดเลือกห้องเช่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ห้องเช่าของกลุ่มคนไทย กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มคนชาติพันธุ์พม่า และกลุ่มคนชาติพันธุ์ลาว รวม 18 ห้อง ผลการศึกษา พบว่า สามารถจำแนกลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 การปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอย เป็นผลมาจากการดำรงชีวิตประจำวัน และกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์ ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความคล้ายคลึงกัน และรูปแบบที่ 2 การปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อวัฒนธรรมทางความเชื่อ เป็นผลมาจากการผสมผสานของวัฒนธรรมในดินแดนภูมิลำเนา และวัฒนธรรมในดินแดนใหม่ ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความแตกต่างกัน โดยพื้นที่ทางความเชื่อที่ปรากฏภายในห้อง นำไปสู่การระบุลักษณะเฉพาะทางความเชื่อของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย (1) งบประมาณในการปรับพื้นที่อยู่อาศัย (2) สิทธิในการปรับพื้นที่อยู่อาศัย (3) จำนวนผู้อยู่อาศัย (4) ช่วงอายุของผู้อยู่อาศัย และ (5) พฤติกรรมของผู้อยู่อาศัย

คำสำคัญ: การปรับพื้นที่อยู่อาศัย คนจนเมือง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง สัมภาระทางวัฒนธรรม

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)
ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: aumpikhala@gmail.com

Abstract

This article aims to study the adjustment of living space by the urban poor in Phutharet Flat. The urban poor, comprising many ethnic groups, rented monthly, posing the question of how each group of people would adjust the living space. How are the groups similar and different? What factors are involved in the adjustment? The research hypothesis was that when groups of different cultures live in rooms of the same size, their living space adjustments include the similarities and differences. The research method is a field survey with a sample selected by purposive sampling method with precise conditions selected as the criteria, including the rental rooms of Thai people group, the rental rooms of Thai people of Chinese descent group, the rental rooms of Burmese ethnic group, and the rental rooms of Lao ethnic group, totaling 18 rooms. The research results found that the living space adjustment characteristics of the key informant groups can be classified into two patterns. The first pattern is the adjustment of living space in response to the user as a result of daily life and basic human activities, which resulted in similar adjustment characteristics of the key informants. The second pattern is the adjustment of living space in response to the cultural beliefs as a result of the integration of the cultures in the homeland and the cultures in the new land, which resulted in different adjustment characteristics of the key informants. They make sacred spaces that can define the unique characteristics of each group of the key informants. The related factors consist of (1) budget for adjusting the living space, (2) right to adjust the living space, (3) number of residents, (4) age of residents and (5) behavior of residents.

Keywords: adjustment of living space, urban poor, urban vernacular architecture, cultural baggage

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยที่คนจนเมืองกำลังเผชิญอยู่ได้มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน เพื่อทำมาหากินในกรุงเทพมหานคร ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่บ่งบอกว่า การพัฒนาเมืองกำลังมีปัญหาความไม่เป็นธรรม และยั่งยืน ซึ่งกลุ่มคนจนเมือง (urban poor) หมายถึง กลุ่มคนที่มีรายได้น้อยด้วยตัวชี้วัด 2 แบบ คือ แบบที่ 1 ความยากจนสัมบูรณ์ หรือความยากจนที่แท้จริง (absolute poverty) ส่วนแบบที่ 2 ความยากจนเชิงเปรียบเทียบ (relative poverty) สามารถจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนจนเชิงรายได้ กลุ่มชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ กลุ่มแรงงานที่ย้ายเข้ามาในพื้นที่ และกลุ่มคนชายขอบ ซึ่งคนจนเมืองแต่ละกลุ่มเผชิญปัญหาความยากจน และมีวิถีชีวิตในมิติที่แตกต่างกันออกไป โดยการศึกษาคนจนเมืองที่ผ่านมา พบว่า นักวิชาการได้เสนอการนิยามความจนจากมิติด้านรายได้เป็นสำคัญ ทำให้ไม่สามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคนจนเมือง และปัญหาที่พวกเขา กำลังเผชิญอยู่ได้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ควรให้ความสำคัญกับการพิจารณาความยากจนในฐานะกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ที่ปรากฏออกมา และเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหว โดยมีประชากรส่วนหนึ่งถูกปฏิเสธ หรือ เข้าไม่ถึงอำนาจทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจได้ (Wungpatcharapon, et al., 2017)

สำหรับการศึกษาคคนจนเมืองด้วยแนวคิดทางด้านสถาปัตยกรรม ในระยะแรก ไม่ได้มีการศึกษาอย่างกว้างขวางและชัดเจน ในเวลาต่อมา มีจำนวนผลงานวิชาการเพิ่มมากขึ้น โดยอยู่ในร่มเงาของการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง (urban vernacular architecture) ซึ่งยังคงในแนวความคิด ปัจจัย และตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงหลักการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แต่เป็นรูปแบบปรากฏการณ์ที่ปรากฏขึ้นในพื้นที่เมือง โดยเป็นการศึกษากลุ่มคนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมือง ซึ่งมาจากหลากหลายพื้นที่ และหลากหลายวัฒนธรรม เมื่อเกิดการรวมกลุ่ม นำไปสู่การแสดงออกทางด้านอัตลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะตัวในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการแสดงออกด้านวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน (way of life) สะท้อนผ่านการใช้พื้นที่ ตลอดจนสถาปัตยกรรม ผลการศึกษาที่ผ่านมา นั้น แสดงให้เห็นถึงปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง นำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของวัฒนธรรมย่อยอันส่งผลสู่การสร้างทัศนคติในการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคม (Wisetsakdee, 2018)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นมูลเหตุปัจจัยของการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองของบทความนี้ เป็นการศึกษาการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในแฟลตกรมภูธรเรศน์ ซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในแหล่งที่อยู่อาศัยสำคัญของคนจนเมืองกลุ่มแรงงานชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน เพื่อทำมาหากินในพื้นที่เยาวราช มีลักษณะทางกายภาพเป็นอาคารพักอาศัยรวมสูง 7 ชั้น ถูกสร้างใน พ.ศ.2508 ได้รับการออกแบบจากสถาปนิก ซึ่งใช้แนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมที่คำนึงถึงการสร้างที่อยู่อาศัยจำนวนมากในพื้นที่จำกัด โดยชั้นล่างเป็นตลาดสด ส่วนชั้น 2-7 เป็นพื้นที่พักอาศัย เนื่องจากข้อได้เปรียบของทำเลที่ตั้ง ซึ่งตั้งอยู่ในระยะศูนย์กลางของเยาวราช กล่าวคือ ทิศเหนือจรดถนนเจริญกรุง ห่างจากวัดมังกรกมลาวาส หรือ วัดเล่งเน่ยยี่ ประมาณ 1 กิโลเมตร ทิศใต้จรดถนนเยาวราช ทิศตะวันออกจรดถนนแปลงนาม และทิศตะวันตกจรดตรอกแจ๊สัวนิยมทำให้ผู้อยู่อาศัยสามารถเข้าถึงสถานที่ทำงาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้ง่าย

ปัญหาวิจัยของบทความนี้ คือ ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนแต่ละกลุ่มมีความเหมือน และความต่างอย่างไร รวมทั้งมีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้อง และมีสมมติฐานของการศึกษา คือ วัฒนธรรมของผู้คนมีอิทธิพลต่อลักษณะของที่อยู่อาศัย ดังนั้น เมื่อกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกันมาอยู่อาศัยในห้องเช่าที่มีขนาดเท่ากัน ย่อมส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของพวกเขา มีทั้งความเหมือน และความต่าง

บทความนี้เป็นงานวิจัยพื้นฐานที่มุ่งค้นหาความรู้ และสร้างฐานความรู้ของวงวิชาการ โดยเฉพาะด้านการขยายขอบเขตการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองให้กว้างขวาง และลึกซึ้งยิ่งขึ้น องค์ความรู้รวมทั้งหลักการอันเป็นผลจากบทความนี้ แสดงให้เห็นการพิจารณาการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ และตั้งอยู่ในบริบทเมือง โดยเกิดขึ้นจากการแสดงออกด้านการดำรงชีวิตในประจำวัน สะท้อนผ่านการปรับพื้นที่อยู่อาศัย แสดงถึงการประยุกต์บริบทด้านสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มีทั้งการดำรงอัตลักษณ์ และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ เพื่อสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสังคมเมือง รวมทั้งส่งประโยชน์ต่อวงการวิชาชีพต่าง ๆ ได้แก่ นักวิชาการทางด้านสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และผังเมือง หน่วยงานรัฐ เอกชน ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ศึกษา นำไปสู่ความเข้าใจในคุณค่าของการใช้พื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการเนื่องในการอนุรักษ์ และพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองแต่ละกลุ่มในแฟลตกรมภูเรศน์
2. เพื่ออธิบายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองแต่ละกลุ่มในแฟลตกรมภูเรศน์

วิธีการศึกษา

บทความนี้จัดอยู่ในประเภทงานวิจัยเชิงสำรวจที่มีแฟลตกรมภูเรศร์เป็นแหล่งพื้นที่ศึกษา โดยมีขั้นตอนของการศึกษา ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้
 - 1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งพื้นที่ศึกษา คือ แฟลตกรมภูเรศน์ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่อาศัย รวมทั้งแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คนจนเมือง นิเวศวิทยาวัฒนธรรม สัมภาระทางวัฒนธรรม
 - 1.2 การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (key informant) โดยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ (1) การเลือกกลุ่มคน ประกอบด้วย กลุ่มคนไทย กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มคนชาติพันธุ์พม่า และกลุ่มคนชาติพันธุ์ลาว และ (2) การเลือกห้องเช่าของกลุ่มคน โดยคำนึงถึงความสามารถในการเข้าถึงได้อย่างสะดวก และปลอดภัย เพื่อเป็นตัวแทนห้องเช่าของคนแต่ละกลุ่ม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา มาจากผู้เช่ากลุ่มคนไทย จำนวน 2 ห้อง ผู้เช่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน จำนวน 3 ห้อง ผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์พม่า จำนวน 11 ห้อง และผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาว จำนวน 2 ห้อง รวมทั้งหมด 18 ห้อง คิดเป็นร้อยละ 6 ของจำนวนห้องพักทั้งหมด 300 ห้อง ทั้งนี้ จากเงื่อนไขด้านความสามารถในการเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลต่อจำนวนห้องเช่าทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา และส่งผลให้จำนวนห้องเช่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน

1.3 การเก็บข้อมูลปฐมภูมิด้วยการสำรวจภาคสนามในแฟลตกรมภูธรเรศน์ และห้องเช่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ (1) การเดินเท้าสำรวจทั่วทั้งแฟลตกรมภูธรเรศน์ โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ และแบบสถาปัตยกรรมเป็นเครื่องมือพื้นฐาน เพื่อสร้างแผนผังอาคาร พร้อมทั้งบันทึกสภาพทั่วไปเป็นภาพถ่าย (2) การสังเกตการณ์ระยะยาว โดยผู้วิจัยสำรวจภาคสนาม จำนวน 8 ครั้ง ในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ.2563–ธันวาคม พ.ศ.2563 (3) การสำรวจรังวัดห้องเช่าแต่ละห้องโดยละเอียด โดยบันทึกข้อมูลลงเป็นแบบสถาปัตยกรรม พร้อมทั้งบันทึกสภาพที่ปรากฏเป็นภาพถ่ายประกอบ และ (4) การสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (non-structured interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งด้านวิถีชีวิต และการปรับพื้นที่อยู่อาศัย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ (1) การวิเคราะห์แผนผัง (planning analysis) เพื่อพิจารณาแบบสถาปัตยกรรม นำไปสู่การทำความเข้าใจลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัย และวัฒนธรรมของผู้คน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ (2) การวิเคราะห์การก่อรูปลักษณะ (morphological analysis) เพื่อพิจารณาลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองแต่ละกลุ่ม โดยเชื่อมโยงกับการอยู่อาศัยแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย และการทบทวนวรรณกรรม และ (3) การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (comparative analysis) เพื่อแจกแจงความเหมือน และความต่าง นำไปสู่การอธิบายปัจจัยที่นำมาสู่ความเหมือน และความต่างของลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองแต่ละกลุ่ม

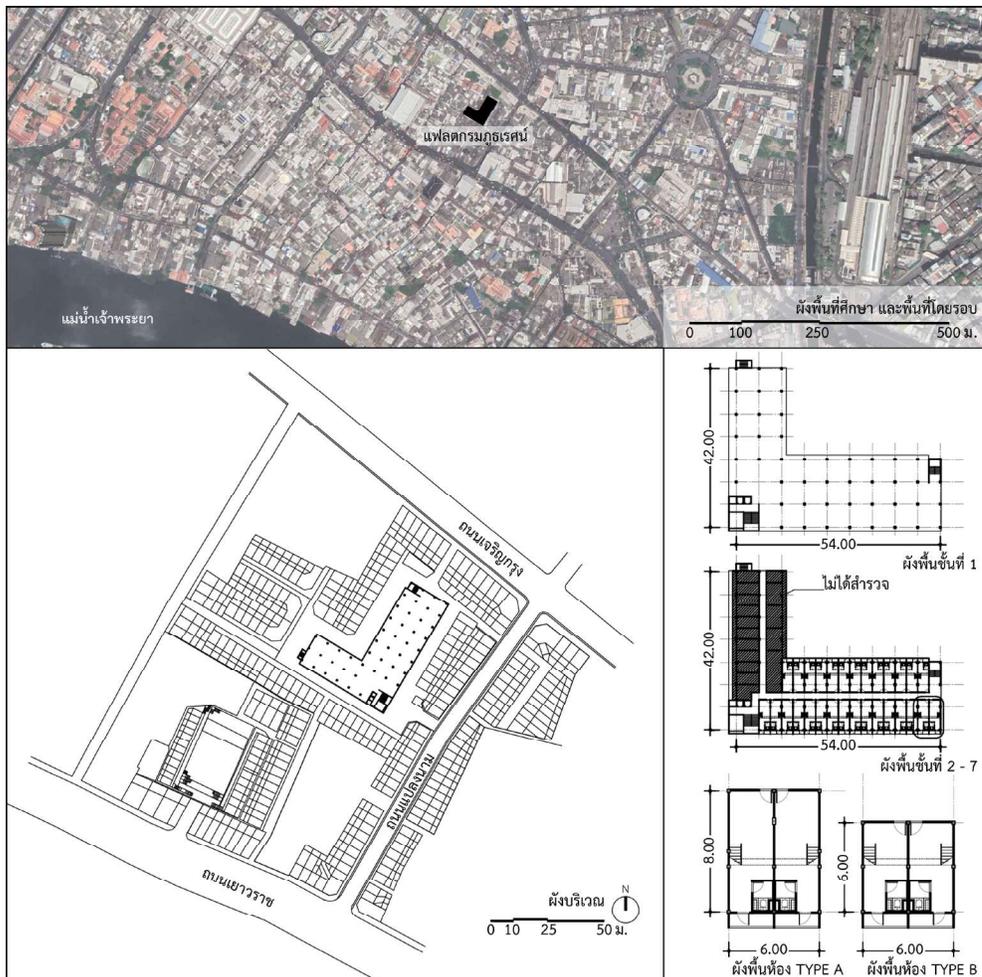
กรอบแนวคิด

เมื่อนมนุษย์มีการย้ายถิ่นฐานจากถิ่นที่เดิมไปตั้งรกรากยังดินแดนห่างไกลออกไป ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือเหตุผลทางธรรมชาติ เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ มนุษย์ย่อมนำวัฒนธรรมของพวกเขา ทั้งรูปธรรม และนามธรรมติดตามไปยังดินแดนใหม่ด้วย หรือเรียกว่า “สัมภาระทางวัฒนธรรม (cultural baggage)” ทั้งนี้ ไม่ว่าวัฒนธรรมของพวกเขาจะมีความสำคัญเพียงใด ย่อมมีการเปลี่ยนถ่ายสัมภาระทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น ซึ่งเป็นการผสมผสานของวัฒนธรรมในดินแดนภูมิลาเนา และวัฒนธรรมในดินแดนใหม่อย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน และเป็นการปรับตัวให้เข้ากับบริบทใหม่

อย่างไรก็ตาม สัมภาระทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม โดยเฉพาะความเชื่อที่ฝังแน่นในจิตใจนั้นยังคงอยู่ และมักปรากฏอยู่ในพื้นที่อาศัยในรูปแบบของพื้นที่ทางความเชื่อ ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มคน เนื่องจากความเชื่อดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละถิ่นที่ สะท้อนให้เห็นในระบบระเบียบ แบบแผน ประเพณี การประพุดิ ปฏิบัติ ตลอดจนการตั้งถิ่นฐาน การปลูกบ้านสร้างเรือน และลักษณะความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม (Panin, 2010)

ผลการศึกษา

จากการสำรวจ พบว่า ห้องเช่าของแฟลตกรมภูธรเรศน์ สามารถจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ (ภาพที่ 1) ได้แก่ รูปแบบที่ 1 ห้องเช่าแบบ TYPE A จำนวน 270 ห้อง มีพื้นที่ทั้งหมด 27 ตารางเมตร ประกอบด้วยพื้นที่อยู่อาศัย มีขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 8 เมตร รวม 24 ตารางเมตร และระเบียง มีขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 1 เมตร รวม 3 ตารางเมตร ส่วนรูปแบบที่ 2 ห้องพักแบบ TYPE B จำนวน 30 ห้อง มีพื้นที่ทั้งหมด 21 ตารางเมตร ประกอบด้วยพื้นที่อยู่อาศัย มีขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 6 เมตร รวม 18 ตารางเมตร และระเบียง มีขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 1 เมตร รวม 3 ตารางเมตร เนื่องจากห้องเช่าแต่ละห้องมีความสูงจากระดับพื้นถึงระดับเพดาน 3.5 เมตร จึงพบการต่อเติมชั้นลอย เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย มีขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 3 เมตร รวม 9 ตารางเมตร

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษา

ที่มา: ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ (2020)

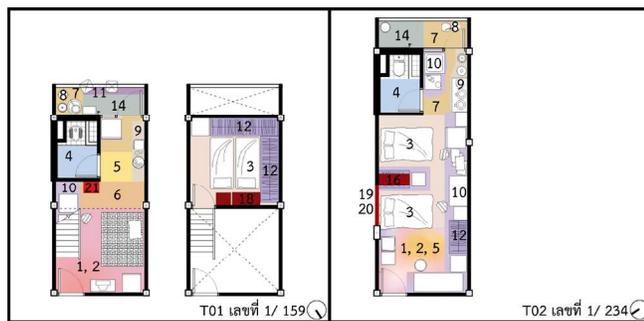
การสังเคราะห์ผลวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในแฟลตกรรมภูธรศรี ประกอบด้วย

1. ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยเพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของคนจนเมืองแต่ละกลุ่มในแฟลตกรรมภูธรศรี สามารถจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1.1 ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยเพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของผู้เช่ากลุ่มคนไทย

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ซึ่งเช่าห้องพักอาศัยแบบรายเดือนตั้งแต่ พ.ศ.2510 คนกลุ่มนี้มีช่วงอายุตั้งแต่ 20-35 ปี และมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ เช่าแผงตลาดสดกรรมภูธรศรี ลูกจ้างประจำร้านอาหาร และของชำในเยาวราช รับเหมาก่อสร้าง ขับรถแท็กซี่ และรับจ้างทั่วไป ส่วนพฤติกรรมกรมการดำรงชีวิต เนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงาน ตั้งแต่ 5.00 น.-21.00 น. จึงมีช่วงเวลาที่ใช้สอยพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 8 ชั่วโมง เมื่อพิจารณาผังพื้นที่ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่า สามารถจำแนกพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 6 ส่วน (ดังภาพที่ 2) ประกอบด้วย

- 1) โถง ตั้งอยู่ติดกับประตูทางเข้า มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ เช่น พื้นที่พักผ่อน พื้นที่รับแขก พื้นที่รับประทานอาหาร เป็นต้น
- 2) พื้นที่นอน มีลักษณะเป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่ง ซึ่งเกิดจากการกำหนดตำแหน่งเฟอร์นิเจอร์ เพื่อแบ่งพื้นที่ส่วนตัวออกจากพื้นที่อื่น
- 3) ห้องน้ำ มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม
- 4) คริว ตั้งอยู่ด้านในสุด มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งที่มีความต่อเนื่องกับโถง ใช้เป็นพื้นที่ประกอบอาหาร และพื้นที่เก็บของ
- 5) ระเบียง เป็นพื้นที่ถัดจากคริว ใช้เป็นพื้นที่ซักล้าง
- 6) พื้นที่ชั้นลอย ซึ่งเกิดจากการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยให้มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม ใช้เป็นพื้นที่นอน และพื้นที่เก็บของ

สัญลักษณ์ :

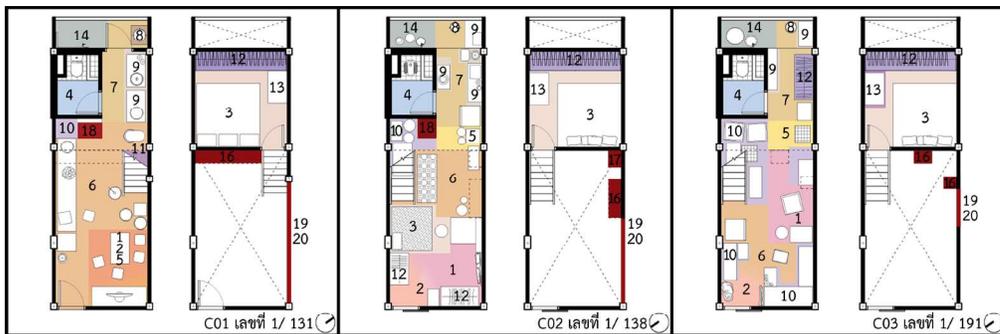
1 ■ พื้นที่พักผ่อน	2 ■ พื้นที่รับแขก	3 ■ พื้นที่นอน	4 ■ ห้องน้ำ	5 ■ พื้นที่รับประทานอาหาร
6 ■ พื้นที่ประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ	7 ■ พื้นที่ประกอบอาหาร	8 ■ พื้นที่วางเตาไฟ	9 ■ พื้นที่วางอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร	10 ■ พื้นที่เก็บของ
11 ■ พื้นที่ตากผ้า	12 ■ พื้นที่วางตู้เสื้อผ้า	13 ■ พื้นที่วางโต๊ะ	14 ■ พื้นที่ซักล้าง	15 ■ พื้นที่ปลูกผัก
16 ■ พื้นที่วางหิ้งบูชา	17 ■ พื้นที่วางหิ้งบรรพบุรุษ	18 ■ พื้นที่วางโต๊ะหมู่บูชา	19 ■ พื้นที่แขวนรูปบุคคล	20 ■ พื้นที่แขวนรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์
21 ■ พื้นที่ทางความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น				

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของผู้เช่ากลุ่มคนไทย

1.2 ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยเพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของผู้เช่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มลูกหลานที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองแต้จิ๋ว มณฑลทงกวางตุ้ง ประเทศจีน ซึ่งเช่าห้องพักอาศัยแบบรายเดือนตั้งแต่ พ.ศ.2508 คนกลุ่มนี้มีช่วงอายุตั้งแต่ 13-60 ปีขึ้นไป และมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ เจ้าของแผงตลาดสดกรมภูเรศน์ เจ้าของร้านอาหาร และของชำที่ตั้งอยู่รอบนอกของตลาดสดกรมภูเรศน์ ร้านขายของที่ตั้งอยู่ภายในแฟลตกรมภูเรศน์ ส่วนพฤติกรรมการทำงาน เนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานตั้งแต่ 5.00 น.-18.00 น. จึงมีเวลาใช้สอยพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 11 ชั่วโมง เมื่อพิจารณาผังพื้นที่ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่า สามารถจำแนกพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 6 ส่วน (ดังภาพที่ 3) ประกอบด้วย

- 1) พื้นที่ประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ ตั้งอยู่ติดกับประตูทางเข้า มีลักษณะเป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่ง โดยมีการกำหนดตำแหน่งเฟอร์นิเจอร์ เพื่อแบ่งพื้นที่เหล่านี้ออกจากพื้นที่อื่น เช่น การใช้ชั้นวางสินค้าในการกำหนดพื้นที่ค้าขาย การใช้โต๊ะ และเก้าอี้ในการกำหนดพื้นที่เตรียมสินค้าสำหรับค้าขาย เป็นต้น
- 2) โถง มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์
- 3) ห้องน้ำ มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม
- 4) ครีว มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง โดยมีการแบ่งแยกพื้นที่ประกอบอาหาร และพื้นที่เก็บของอย่างเป็นกิจจะลักษณะ
- 5) ระเบียง ใช้เป็นพื้นที่ซักล้าง และพื้นที่เก็บของ
- 6) พื้นที่ชั้นลอย ซึ่งเกิดจากการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยให้มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม ใช้เป็นพื้นที่นอน และพื้นที่เก็บของ

สัญลักษณ์ :

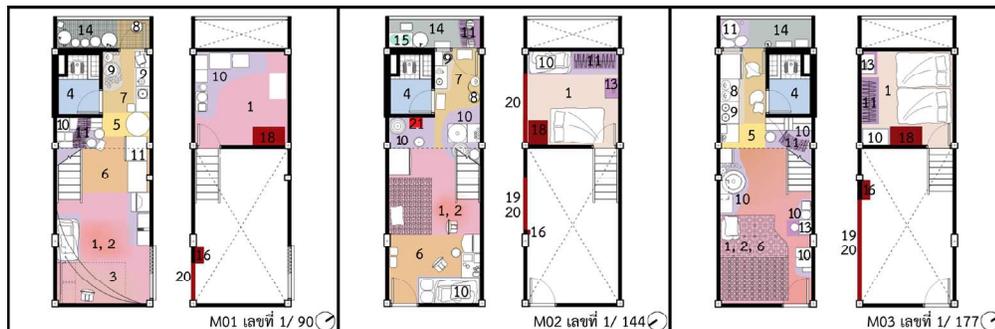
1 ■ พื้นที่พักผ่อน	2 ■ พื้นที่รับแขก	3 ■ พื้นที่นอน	4 ■ ห้องน้ำ	5 ■ พื้นที่รับประทานอาหาร
6 ■ พื้นที่ประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ	7 ■ พื้นที่ประกอบอาหาร	8 ■ พื้นที่วางเตาไฟ	9 ■ พื้นที่วางอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร	10 ■ พื้นที่เก็บของ
11 ■ พื้นที่ตากผ้า	12 ■ พื้นที่วางตู้เสื้อผ้า	13 ■ พื้นที่วางโต๊ะ	14 ■ พื้นที่ซักล้าง	15 ■ พื้นที่ปลูกผัก
16 ■ พื้นที่วางชิงช้า	17 ■ พื้นที่วางตั้งบรรพบุรุษ	18 ■ พื้นที่วางโต๊ะหมู่บูชา	19 ■ พื้นที่แขวนรูปบุคคล	20 ■ พื้นที่แขวนรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์
21 ■ พื้นที่ทางความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น				

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของผู้เช่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน

1.3 ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยเพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์พม่า

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนจากเมืองต่าง ๆ ในประเทศเมียนมาร์ เช่น สะกาย มณฑลพะเย่ย์ พะโค ย่างกุ้ง เอยาวดี มะเกว ตะนาวศรี เป็นต้น ซึ่งมีช่วงเวลาในการเช่าห้องพักอาศัยแบบรายเดือนขึ้นอยู่กับการต่อใบอนุญาตทำงาน คือ รอบละ 4 ปี หรือมากกว่า 4 ขึ้นไป คนกลุ่มนี้มีช่วงอายุตั้งแต่ 20–35 ปี และมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ เช่าแผงตลาดสดกรรมภูธรณ์ ลูกจ้างประจำร้านอาหาร และของชำในเยาวราช และรับจ้างทั่วไป ส่วนพฤติกรรมมารดำรงชีวิต เนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานตั้งแต่ 5.00 น.–21.00 น. จึงมีช่วงเวลาที่ว่างใช้สอยพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 8 ชั่วโมง เมื่อพิจารณาผังพื้นที่ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่า สามารถจำแนกพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 6 ส่วน (ดังภาพที่ 4) ประกอบด้วย

- 1) โถง ตั้งอยู่ติดกับประตูทางเข้า มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์
- 2) พื้นที่นอน มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ซึ่งเกิดจากการใช้เสื่อน้ำมันแบ่งพื้นที่ส่วนตัวออกจากพื้นที่อื่น
- 3) ห้องน้ำ มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม
- 4) คริว ใช้เป็นพื้นที่ประกอบอาหาร และพื้นที่เก็บของ
- 5) ระเบียง ใช้เป็นพื้นที่ซักล้าง และพื้นที่เก็บของ
- 6) พื้นที่ชั้นลอย ซึ่งเกิดจากการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยให้มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม ใช้เป็นพื้นที่นอน พื้นที่เก็บของ และพื้นที่วางโต๊ะหมู่บูชา

สัญลักษณ์ :

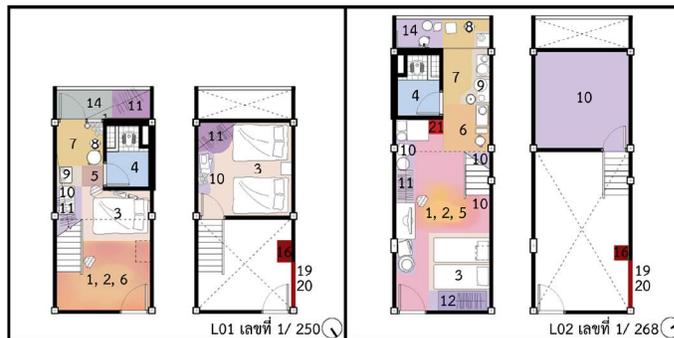
1 ■ พื้นที่พักผ่อน	2 ■ พื้นที่รับแขก	3 ■ พื้นที่นอน	4 ■ ห้องน้ำ	5 ■ พื้นที่รับประทานอาหาร
6 ■ พื้นที่ประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ	7 ■ พื้นที่ประกอบอาหาร	8 ■ พื้นที่วางเตาไฟ	9 ■ พื้นที่วางอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร	10 ■ พื้นที่เก็บของ
11 ■ พื้นที่ตากผ้า	12 ■ พื้นที่วางตู้เสื้อผ้า	13 ■ พื้นที่วางโต๊ะ	14 ■ พื้นที่ซักล้าง	15 ■ พื้นที่ปลูกผัก
16 ■ พื้นที่วางเตียงบูชา	17 ■ พื้นที่วางเตียงบรรพบุรุษ	18 ■ พื้นที่วางโต๊ะหมู่บูชา	19 ■ พื้นที่แขวนรูปบุคคล	20 ■ พื้นที่แขวนรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์
21 ■ พื้นที่ทางความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น				

ภาพที่ 4 ตัวอย่างการปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์พม่า

1.4 ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยเพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาว

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนจากเมืองต่าง ๆ ในประเทศลาว เช่น หลวงพระบาง วังเวียง ปากเซ จำปาศักดิ์ โพนสะหวัน เวียงจันทน์ สีพันดอน เวียงไซ เป็นต้น คนกลุ่มนี้มีช่วงอายุตั้งแต่ 20–35 ปี มีข้อสังเกตว่า ส่วนใหญ่มีช่วงเวลาในการเช่าห้องพักอาศัยแบบรายเดือนรอบละไม่เกิน 4 ปี เนื่องจากเมื่อไม่มีการต่อใบอนุญาตทำงาน มักจะไม่กลับมาทำงานที่ประเทศไทยอีก ส่วนพฤติกรรมการดำรงชีวิตเนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานรับจ้างทั่วไป โดยหมุนเวียนตามร้านต่าง ๆ ในพื้นที่เขาวราชตั้งแต่ 5.00 น.–24.00 น. จึงมีช่วงเวลาใช้สอยพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 5 ชั่วโมง เมื่อพิจารณาผังพื้นที่ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลพบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกับการปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของกลุ่มคนไทย และกลุ่มชาติพันธุ์พม่า กล่าวคือ สามารถจำแนกพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 6 ส่วน (ดังภาพที่ 5) ประกอบด้วย

- 1) โถง มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์
- 2) พื้นที่นอน มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ซึ่งเกิดจากการใช้เฟอร์นิเจอร์หรือเสื่อน้ำมันแบ่งพื้นที่ส่วนตัวออกจากพื้นที่อื่น
- 3) ห้องน้ำ มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม
- 4) คริว ใช้เป็นพื้นที่ประกอบอาหาร และพื้นที่เก็บของ
- 5) ระเบียง ใช้เป็นพื้นที่ซักล้าง และพื้นที่เก็บของ
- 6) พื้นที่ชั้นลอย ซึ่งเกิดจากการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยให้มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม ใช้เป็นพื้นที่นอน และพื้นที่เก็บของ

สัญลักษณ์ :

1 ■ พื้นที่พักผ่อน	2 ■ พื้นที่รับแขก	3 ■ พื้นที่นอน	4 ■ ห้องน้ำ	5 ■ พื้นทีรับประทานอาหาร
6 ■ พื้นทีประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ	7 ■ พื้นทีประกอบอาหาร	8 ■ พื้นทีวางเตาไฟ	9 ■ พื้นทีวางอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร	10 ■ พื้นทีเก็บของ
11 ■ พื้นทีตากผ้า	12 ■ พื้นทีวางตู้เสื้อผ้า	13 ■ พื้นทีวางโต๊ะ	14 ■ พื้นทีซักล้าง	15 ■ พื้นทีปลูกผัก
16 ■ พื้นทีวางหิ้งบูชา	17 ■ พื้นทีวางหิ้งบรรพบุรุษ	18 ■ พื้นทีวางโต๊ะหมู่บูชา	19 ■ พื้นทีแขวนรูปบุคคล	20 ■ พื้นทีแขวนรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์
21 ■ พื้นทีทางความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น				

ภาพที่ 5 ตัวอย่างการปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยของผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาว

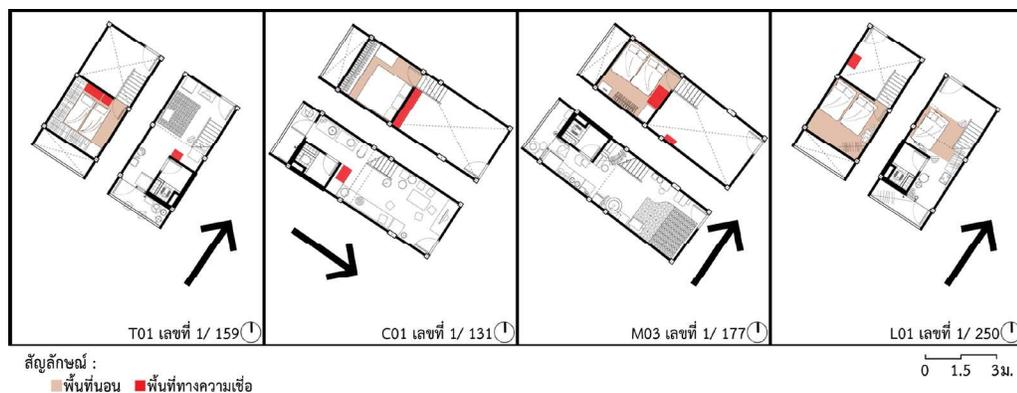
2. ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยเพื่อตอบสนองต่อวัฒนธรรมทางความเชื่อของคนจนเมืองแต่ละกลุ่มในแฟลตกรมภูธรศรี

กลุ่มคนจนเมืองแต่ละกลุ่มมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มคนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ชีวิต และอำนาจเหนือธรรมชาติ (Panin, 2014) กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งมีบรรพบุรุษอพยพมาจากแต้จิ๋ว มณฑลกว่างตุง จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของเซตาศีวิต และเทพเจ้าผู้มีหน้าที่อารักษ์พิทักษ์มนุษย์ (Panin, 2014) กลุ่มคนชาติพันธุ์พม่า ซึ่งส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากสังคมพม่า-ทิเบต จึงเป็นชาวพุทธที่เคร่งครัด ยึดธรรมเนียม และพิธีกรรมของพุทธ และมีความเชื่อเกี่ยวกับผี หรือที่เรียกว่า “นัต” (Nunchaiand & Chaturawong, 2019) และกลุ่มคนชาติพันธุ์ลาว นับถือพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท และบางส่วนนับถือผี โดยวัฒนธรรมทางความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมีความคล้ายคลึงกับคนไทย แต่สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของคนกลุ่มนี้ คือ การนิยมบริโภคข้าวเหนียว ตามความเชื่อที่ว่า “การกินข้าวเหนียวเป็นการเสริมพลังงานแก่ร่างกาย และเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต” (Buarapa, 2019) สามารถอธิบายการปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อวัฒนธรรมทางความเชื่อของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

2.1 ทิศของการหันหัวนอน สามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม (ดังภาพที่ 6) ดังนี้

1) กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการวางทิศทางตามดวงตะวัน การหันหัวนอนลักษณะนี้ พบในกลุ่มคนไทย กลุ่มคนชาติพันธุ์พม่า และกลุ่มคนชาติพันธุ์ลาว จากการสัมภาษณ์ พบว่า พวกเขาปฏิบัติตามความเชื่อที่ว่า หากทำอะไรขวางดวงตะวัน จะเกิดสิ่งอัปมงคลแก่ตน เห็นได้จากการหันหัวนอนไปทางทิศเหนือ โดยหลีกเลี่ยงการหันหัวนอนไปทางทิศตะวันตก และทิศใต้ ซึ่งเป็นทิศอัปมงคล โดยเฉพาะการหันหัวนอนของกลุ่มคนชาติพันธุ์พม่า และกลุ่มคนชาติพันธุ์ลาว แม้ว่าการหันหัวนอนลักษณะดังกล่าว ทำให้ตำแหน่งหัวนอนติดกับประตูทางเข้า ไม่สอดคล้องกับสภาวะน่าสบายในการนอน แต่เจ้าของห้องได้คำนึงถึงความเชื่อมากกว่าการใช้สอย

2) กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการวางทิศทางตามหลักฮวงจุ้ย ซึ่งการหันหัวนอนลักษณะนี้พบในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ พบว่า พวกเขาปฏิบัติตามความเชื่อที่ว่า การหันหน้าเข้าหาแหล่งน้ำถือเป็นสิ่งมงคล ด้วยข้อจำกัดของอาคารพักอาศัยรวมแห่งนี้ ซึ่งตั้งอยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ พวกเขาจึงให้ความสำคัญกับทิศใต้หรือพื้นที่เปิดโล่ง เห็นได้จากการหันหัวนอนออกสู่พื้นที่เปิดโล่งของชั้นลอย

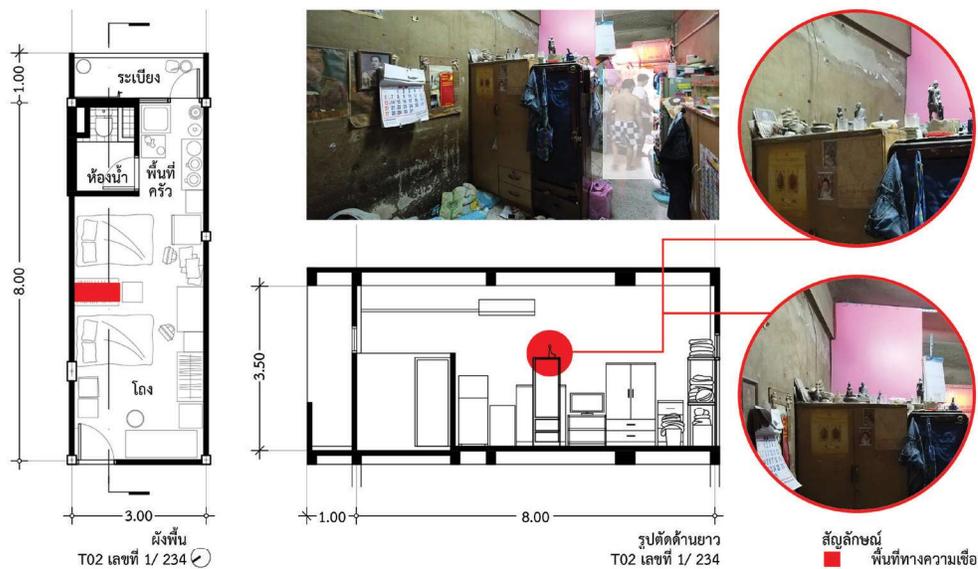

ภาพที่ 6 ตัวอย่างการหันหัวนอนของผู้เช่าแต่ละกลุ่ม

2.2 การวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัย

หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่า การวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัยของคนแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน สามารถจำแนกออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

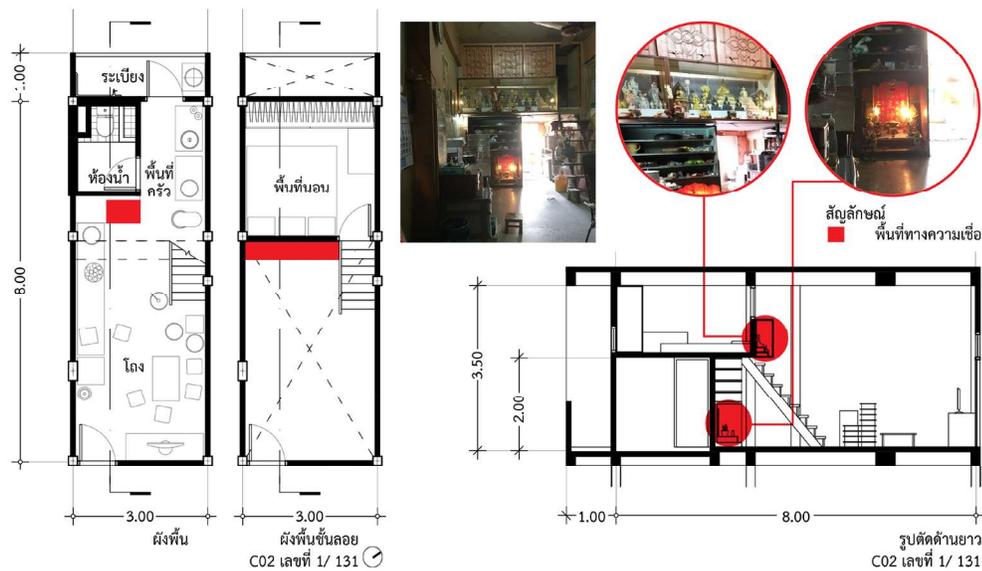
1) ลักษณะการวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัยของผู้เช่ากลุ่มคนไทย มีลักษณะเป็นพื้นที่แบบเปิดโล่ง มีลักษณะเป็นพื้นที่แบบกึ่งเปิดโล่ง จากการสัมภาษณ์ พบว่า พวกเขาปฏิบัติตามความเชื่อ ได้แก่ การตั้งหิ้งบูชา ซึ่งส่วนใหญ่มีการปรับใช้พื้นที่ด้านบนสุดของตู้เสื้อผ้าเป็นหิ้งบูชา สูงจากระดับพื้น 1.60-1.80 เมตร การวางพระพุทธรูปสูงกว่าศีรษะ เพื่อความเจริญก้าวหน้าทางอาชีพการงาน และหันพระพุทธรูปออกสู่ทิศตะวันออกหรือทิศเหนือ (Panin, 2014) และการติดรูปบุคคลหรือรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ที่ฝาผนัง เช่น พระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ 5 รูปถ่ายพระเกจิอาจารย์ เป็นต้น และไม่นิยมประดับลวดลายโดยมีข้อสังเกตว่า พื้นที่ทางความเชื่อของคนกลุ่มนี้ มีการใช้ระดับความสูงเป็นตัวแบ่งพื้นที่ทางความเชื่อ และพื้นที่อื่น ๆ ภายในที่พักอาศัย (ดังภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 ตัวอย่างการวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัยของผู้เช่ากลุ่มคนไทย

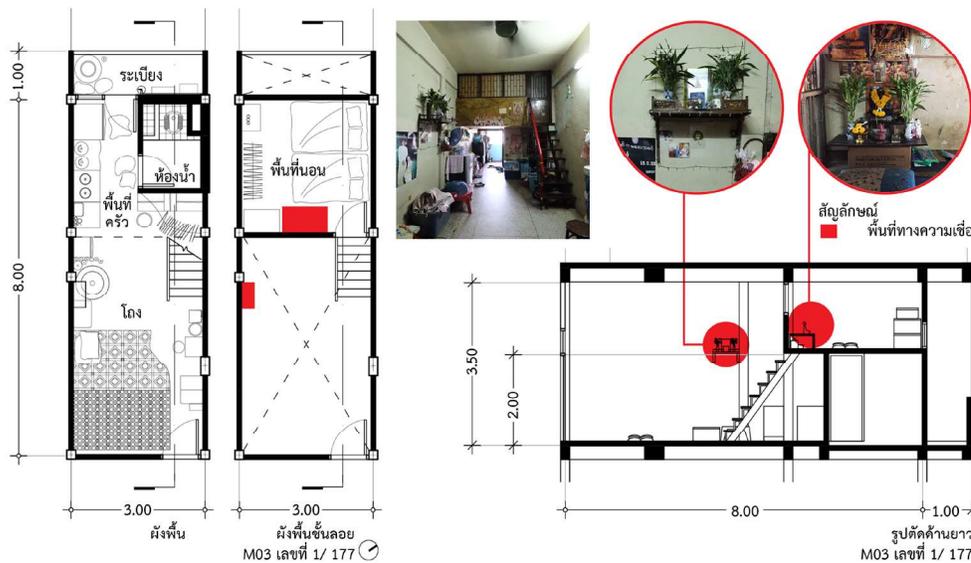
2) ลักษณะการวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัยของผู้เช่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน มีลักษณะเป็นพื้นที่แบบกึ่งเปิดโล่ง จากการสัมภาษณ์ พบว่า พวกเขาปฏิบัติตามความเชื่อ ได้แก่ การตั้งพื้นที่ทางความเชื่อในบริเวณโถงหรือผนังของชั้นลอย ประกอบด้วย หิ้งบูชา และหิ้งบูชาบรรพบุรุษ ซึ่งมีขนาดใหญ่ และมีความคงทนถาวรกว่าหิ้งบูชาของคนกลุ่มอื่น คือ มีขนาดหน้ากว้าง ประมาณ 60-120 เซนติเมตร โดยบริเวณหิ้งบูชาบรรพบุรุษ ประกอบด้วย รูปถ่ายบรรพบุรุษ กระถางรูป และเครื่องประดับตกแต่ง ซึ่งสอดคล้องกับ Panin (2014) เรื่องการตั้งพระภูมิเจ้าที่ในตำแหน่งมงคลตามหลักฮวงจุ้ย กล่าวคือ วางบนพื้นบริเวณด้านในสุดของโถง ในลักษณะวางติดกับผนังห้องน้ำ และหันออกสู่ประตูห้อง เนื่องจากตำแหน่งนี้เป็นพื้นที่โล่ง

ตั้งอยู่ห่างจากเตาไฟ ไม่อยู่ใต้ชื้อคาน หรือมีสิ่งใดวางทับ การตั้งพระภูมิเจ้าที่ลักษณะนี้ สอดคล้องกับความเชื่อที่ว่า เทพเจ้าจะคุ้มครอง และเสริมความสมบูรณ์พูนสุขแก่ผู้อาศัย รวมทั้งช่วยเสริมชะตาของเจ้าของบ้าน และความผาสุกของผู้อาศัยในบ้าน โดยมีข้อสังเกตว่า พื้นที่ทางความเชื่อของคนกลุ่มนี้ มีการใช้ทั้งอาณาเขต และระดับความสูงเป็นตัวแบ่งพื้นที่ทางความเชื่อ และพื้นที่อื่น ๆ ภายในที่พักอาศัย รวมทั้งบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ นิยมติดรูปเทพเจ้าไว้ที่ผนัง มีเครื่องบูชาต่าง ๆ อย่างครบครัน รวมทั้งมีรูปบุคคลประดับอยู่มากมาย ทั้งแขวนไว้ที่ผนัง ตั้งไว้บนหลังตู้ และตั้งอยู่บนโต๊ะ (ดังภาพที่ 8)

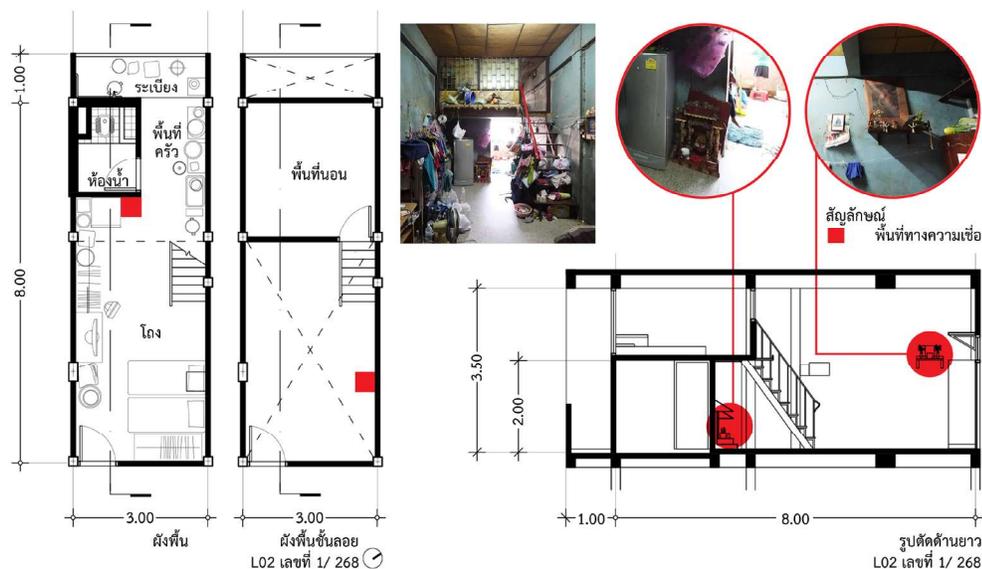
ภาพที่ 8 ตัวอย่างการวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัยของผู้เช่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน

3) ลักษณะการวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัยของผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์พม่า มีลักษณะเป็นพื้นที่แบบเปิดโล่ง จากการสัมภาษณ์ พบว่า พวกเขาปฏิบัติตามความเชื่อ ได้แก่ การกำหนดเสาเอกอยู่บริเวณเกือบกึ่งกลางของห้องเช่า เพื่อใช้เป็นตำแหน่งตั้งหิ้งบูชา สูงจากระดับพื้น 1.60-1.80 เมตร จำนวน 2 หิ้งขึ้นไป ส่วนบริเวณด้านล่างของหิ้งบูชา ใช้เป็นตำแหน่งวางโต๊ะเครื่องแป้งสำหรับการทาแป้งหน้าขาวด้วยทานาคา สะท้อนถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา (Nunchaiand & Chaturawong, 2019) รวมทั้งการต่อเติมพื้นที่ชั้นลอยให้มีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดล้อม ใช้เป็นพื้นที่วางโต๊ะหมู่บูชา โดยบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ นิยมแขวนรูปบุคคล หรือรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ที่ฝาผนัง เช่น รูปวาดที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา รูปถ่ายพระเกจิอาจารย์ เป็นต้น และนิยมประดับลวดลาย วางดอกไม้สำหรับบูชา โดยมีข้อสังเกตว่า พื้นที่ทางความเชื่อของคนกลุ่มนี้ มีการใช้ระดับความสูงเป็นตัวแบ่งพื้นที่ทางความเชื่อ และพื้นที่อื่น ๆ ภายในที่พักอาศัย รวมทั้งบางห้องมีการรับวัฒนธรรมอื่น ยกตัวอย่างเช่น การวางตู้เจ้าเอี้ยบนพื้นห้องบริเวณด้านในสุดของโถงในลักษณะวางติดกับผนังห้องน้ำ และหันออกสู่ประตูห้องอีกด้วย (ดังภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 ตัวอย่างการวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัยของผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์พม่า

4) ลักษณะการวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัยของผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาว มีลักษณะเป็นพื้นที่แบบเปิดโล่ง จากการสัมภาษณ์ พบว่า พวกเขาปฏิบัติตามความเชื่อ ได้แก่ การตั้งหิ้งบูชา ขนาดหน้ากว้าง 30-40 เซนติเมตร บริเวณมุมผนังของโถง หรือผนังของชั้นลอย สูงจากระดับพื้น 1.60-1.80 เมตร โดยบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ นิยมแขวนรูปบุคคล หรือรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ที่ฝาผนัง เช่น รูปถ่ายพระเกจิอาจารย์ เป็นต้น และไม่นิยมประดับลวดลาย การวางตู้जूเอี้ยะ เนื่องจากมีการรับเอาความเชื่อจากวัฒนธรรมอื่นเข้ามาปรับใช้ และการวางตำแหน่งแม่เตาไฟ และการนิยมนิยมนริโกคข้าวเหนียว ซึ่งแสดงถึงเป็นอัตลักษณ์ของคนกลุ่มนี้ (Buarapa, 2019) เห็นได้จากบริเวณระเบียงด้านหลัง มักเป็นตำแหน่งของแม่เตาไฟ ตามความเชื่อเรื่องการวางแม่เตาไฟในพื้นที่เปิดโล่ง ไม่มีเงาทับ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต คนกลุ่มนี้จึงให้ความสำคัญกับพื้นที่ครัวเปิดโล่ง สำหรับประกอบอาหาร โดยเฉพาะการหุงข้าวเหนียวด้วยแม่เตาไฟอันสอดคล้องกับวัฒนธรรมที่ถือปฏิบัติกันมา โดยมีข้อสังเกตว่า พื้นที่ทางความเชื่อของคนกลุ่มนี้ มีการใช้ระดับความสูงเป็นตัวแบ่งพื้นที่ทางความเชื่อ และพื้นที่อื่น ๆ ภายในที่พักอาศัย (ดังภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 ตัวอย่างการวางผังพื้นที่ทางความเชื่อภายในที่อยู่อาศัยของผู้เช่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาว

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองแต่ละกลุ่มในแฟลตกรมภูเรศน์สามารถจำแนกออกเป็น 5 ประการ ดังนี้

3.1 งบประมาณในการปรับพื้นที่อยู่อาศัย

ถือว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญ มีข้อสังเกตว่า กลุ่มคนที่มีงบประมาณใกล้เคียงกัน เช่น กลุ่มคนชาติพันธุ์พม่า กลุ่มคนชาติพันธุ์ลาว เป็นต้น ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความคล้ายคลึงกันไปด้วย ส่วนกลุ่มคนที่มีงบประมาณสูงกว่า โดยเฉพาะกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความแตกต่างจากคนกลุ่มอื่น จนสามารถจำแนกลักษณะเฉพาะได้อย่างชัดเจน

3.2 สิทธิในการปรับพื้นที่อยู่อาศัย

กลุ่มคนที่มีสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับพื้นที่อยู่อาศัยได้โดยตรง เช่น กลุ่มคนไทย กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน เป็นต้น ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความคล้ายคลึงกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการอยู่อาศัยในระยะเวลานาน ส่วนกลุ่มคนไม่มีสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับพื้นที่อยู่อาศัยโดยขึ้นอยู่กับนายจ้างเป็นหลัก เช่น กลุ่มคนชาติพันธุ์พม่า กลุ่มคนชาติพันธุ์ลาว เป็นต้น ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความแตกต่างจากคนกลุ่มอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการอยู่อาศัยในระยะเวลาไม่เกิน 4 ปี

3.3 จำนวนผู้อยู่อาศัย

กลุ่มคนที่อยู่อาศัยรวมกันไม่เกิน 4 คน เช่น กลุ่มคนไทย กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน เป็นต้น ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความคล้ายคลึงกัน โดยสามารถปรับพื้นที่อยู่อาศัยให้มีความเหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัย ส่วนกลุ่มคนที่อยู่อาศัยรวมกันมากกว่า 4 คน เช่น กลุ่มคนชาติพันธุ์พม่า กลุ่มคนชาติพันธุ์ลาว เป็นต้น

ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความแตกต่างจากคนกลุ่มอื่น เนื่องจากมีข้อกำหนดในการปรับพื้นที่อยู่อาศัยให้มีความเหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัย

3.4 ช่วงอายุของผู้อยู่อาศัย

กลุ่มคนที่มีช่วงอายุใกล้เคียงกัน เช่น กลุ่มคนไทย กลุ่มคนชาติพันธุ์พม่า กลุ่มคนชาติพันธุ์ลาว เป็นต้น ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากมีความต้องการพื้นฐาน หรือกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ส่วนกลุ่มคนที่มีช่วงอายุต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความแตกต่างจากคนกลุ่มอื่น เนื่องจากมีความต้องการพื้นฐาน หรือกิจกรรมที่หลากหลาย

3.5 พฤติกรรมของผู้อยู่อาศัย

สามารถจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ และ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางความเชื่อ โดยกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมใกล้เคียงกัน ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความคล้ายคลึงกันไปด้วย ส่วนกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมเฉพาะ ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความแตกต่างจากคนกลุ่มอื่น

อภิปรายผลการวิจัย

บทความนี้ นำไปสู่ข้อสรุปที่ชัดเจนในการอธิบายลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนเมืองแต่ละกลุ่มในแพลตฟอร์มภูธรศน์ กล่าวคือ เมื่อกลุ่มแรงงานชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งย้ายถิ่นฐานจากถิ่นที่เดิมไปอยู่อาศัยในพื้นที่เขาวราช โดยเช่าห้องพักอาศัยแบบรายเดือนของอาคารพักอาศัยรวมแห่งนี้ สามารถจำแนกห้องเช่าออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 ห้องเช่าแบบ TYPE A มีพื้นที่ทั้งหมด 27 ตารางเมตร และรูปแบบที่ 2 ห้องพักแบบ TYPE B มีพื้นที่ทั้งหมด 21 ตารางเมตร ภายใต้ข้อกำหนดของขนาดห้องเช่าที่ถูกระบุไว้ พวกเขากระทำการที่คล้ายคลึงกันคือ การปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอย ประกอบด้วย โถง พื้นพื้นนอน ห้องน้ำ ครูว์ ระเบียง และพื้นที่ชั้นลอย ซึ่งเกิดจากการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยโดยผู้อยู่อาศัย อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเหล่านี้ ย่อมนำสัมภาระทางวัฒนธรรมของพวกเขาติดตามไปยังดินแดนใหม่ด้วย (Panin, 2010) โดยเกิดขึ้นจากการแสดงออกด้านการดำรงชีวิตประจำวัน สะท้อนผ่านการปรับพื้นที่อยู่อาศัย แสดงถึงการประยุกต์ปรับทางด้านสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มีทั้งการดำรงอัตลักษณ์ และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ เพื่อสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสังคมเมือง

ลักษณะการปรับพื้นที่ที่ตั้งที่กล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับ Inpungtung (2012) ได้เสนอว่า วัฒนธรรมทางความเชื่อที่ปรากฏในที่พักอาศัยของผู้อพยพย้ายถิ่น ไม่ใช่สิ่งหยุดนิ่ง ต้องมีการผสมผสานของวัฒนธรรมหลักของดินแดนใหม่ ซึ่งเป็นการผสมผสานของวัฒนธรรมที่ละเอียดอ่อน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนเมื่อกาลเวลาผ่านไป ความเชื่อดั้งเดิมมักถูกหลอมรวมกับระบบความเชื่อใหม่ จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของสังคมนั้นมีความแตกต่างจากทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมในดินแดนภูมิลำเนา และวัฒนธรรมหลักในดินแดนใหม่ โดย Puraprom (2021) ซึ่งได้ศึกษาอัตลักษณ์ และค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่ยังคงอยู่ในเรือนไถลื้อ จากอดีตสู่ปัจจุบัน กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และบ้านนาบางใต้

สปป. ลาว ผลการศึกษาสามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่มีอิทธิพลส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อ โดยไม่ว่าการย้ายถิ่นฐานของชาวไทลื้อในอดีตจวบจนถึงปัจจุบันจะผ่านมาเป็นระยะเวลาานเท่าใด แต่ลักษณะเฉพาะที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ประจำชาติพันธุ์ยังคงอยู่ ดังค่านิยมที่ปรากฏอยู่ด้านคติความเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่นอน

สรุปผลการศึกษา

ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองแต่ละกลุ่มในแฟลตกรมภูเรศน์ สามารถจำแนกลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. การปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอย เป็นผลมาจากการดำรงชีวิตประจำวัน และกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์ ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความคล้ายคลึงกัน โดยการให้ความสำคัญกับ “โถง” ซึ่งใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ เพื่อรองรับกิจกรรมต่าง ๆ ตามแต่ช่วงเวลา หรือตามต้องการที่แตกต่างกัน เช่น พื้นที่พักผ่อน พื้นที่รับแขก พื้นที่รับประทานอาหาร พื้นที่เลี้ยงเด็ก เป็นต้น

2. การปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อวัฒนธรรมทางความเชื่อ เป็นผลมาจากการผสมผสานของวัฒนธรรมในดินแดนภูมิลำเนา และวัฒนธรรมในดินแดนใหม่ ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความแตกต่างกัน โดยพื้นที่ทางความเชื่อที่ปรากฏภายในห้อง นำไปสู่การระบุลักษณะเฉพาะทางความเชื่อของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้

ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองแต่ละกลุ่มในแฟลตกรมภูเรศน์ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านงบประมาณในการปรับพื้นที่อยู่อาศัย สิทธิในการปรับพื้นที่อยู่อาศัย จำนวนผู้อยู่อาศัย ช่วงอายุของผู้อยู่อาศัย และพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัย

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมือง แต่ละกลุ่มในแฟลตกรมภูเรศน์ที่นำเสนอในบทความนี้ เป็นการศึกษาห้องเช่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 18 ห้องเท่านั้น อาจมีประเด็นอื่นนอกเหนือจากนี้ที่ยังไม่ถูกกล่าวถึง ทั้งนี้ สำหรับการศึกษาในอนาคต จึงควรค่าแก่การหยิบยกประเด็นนี้มาพิจารณาอีกครั้ง เนื่องจากการประมวลความรู้ และการทำความเข้าใจในคุณค่าของการใช้พื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จะเป็นประโยชน์ต่อเนื่องในการอนุรักษ์ และพัฒนาต่อไป

2. การศึกษาลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในพื้นที่อื่น ๆ ควรให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของผู้คนทั้งในฐานะผู้สรรค์สร้าง และผู้ใช้สอยสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจด้วยกระบวนการวิจัยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- Buarapa, U. (2019). Rupbaep lae patchai karn khong yu khong phumithat phuen thin banruean lae thiyu asai Khuengkham muan, satharanarat prachathippatai prachachon Lao. (In Thai) [Patterns and factors remain of vernacular landscape “residential” Khuengkham muan province, Lao PDR]. *Journal of Architecture, Design and Construction*, 1, 10-22.
- Impung, V. (2012). *Ruean Lao Song karn klai rup nai rup song satawat*. (In Thai) [Lao Song’s houses: transformation in two centuries]. Bangkok: Usakane.
- Nunchai, I. & Chaturawong, C. (2019). Sathapattayakam chong wat Pa-O (Taungthu) nai prathet Thai lae mueang Thaton, Myanmar. (In Thai) [Pa-O (Taungthu) buddhist monasteries in Thailand and Thaton, Myanmar]. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 16(1), 8-31.
- Panin, O. (2010). Karn pliantai samphara thang watthanatham khong chao Phuan: chak Xieng-Khouang su lumnam phakklang khong Thai. (In Thai) [The transferability of Phuan cultural baggage: from Xieng-Khouang to Thai central region]. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 7, 133-165.
- Panin, O. (2014). Phonlawat khong ruean phuen thin Tai Yai nai phuenthi ruam thang phumsat nai usakhane: Thai, Myanmar, China and India. (In Thai) [The dynamic of Tai Yai vernacular houses in Southeast Asia: Thailand, Myanmar, China and India]. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 28, 19-40.
- Puraprom, N. (2021). Attalak lae khaniyom thang chattiphan thi yang khong yu nai ruean Tai Lue: chak adit su patchuban korani sueksa priapthiap amphoe Chiang Kham, changwat Phayao lae baan Nayang Tai, satharanarat prachathippatai prachachon Lao. (In Thai) [The remain of ethnic identity and values in Tai Lue houses: a comparative study of Chiang Kham district, Phayao province and Baan Nayang Tai, Lao PDR]. *Journal of Environmental Design*, 8(1), 22-43.
- Wungpatcharapon, S., et al. (2017). *Chut khroengkarn ngan wichai khwam lueam lam lae khonchon mueang*. (In Thai) [Inequality and urban poor research project series]. Bangkok: Thailand Science Research and Innovation.

Wisetsakdee, W. (2018). Sathapattayakam phuen thin mueang: korani sueksa watthanatham yoi khon khui khaya lae rapsue khongkao. (In Thai) [Urban vernacular architecture: case study on subculture of waste pickers and reusable waste carrier] (Doctoral dissertation). Bangkok: Silpakorn University.